

BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG

SØRUM-SPEILET

NUMMER 3 - 2017 - 23. ÅRGANG

Ett gløtt inn i høsten 1945
Historien om okseinnkjøringen 2016
Sognepresten som ikke torde bo på prestegården
Første gang Sørum IL deltok i Holmenkollen
Sørum Meieris historie

Styrets spalte

Av Elin Mørk

Nestleder i Blaker og Sørum Historielag

Styreleder Kåre A. Bøhler utfordret meg i forrige nummer om å skrive litt om meg sjøl og det kan jeg jo gjøre.

Jeg er født i fredsåret 1945 på gården Vestre Mørk i Blaker der jeg var en av tre søsken. Der var det godt å vokse opp. Bare på garden bodde det 7 unger. I tillegg var det mange unger i nabolaget så det var bestandig noen å leke med, utfordre på ski om vinteren og med ballspill om sommeren. Kanskje var det der min interesse for idrett startet.

I 1955 flyttet vi fra Vestre Mørk til garden Skeastua i Sørum. Det var en stor overgang, men det gikk ikke lenge før vi fikk nye venner og ble en del av miljøet i Midtbygda. Idrettsplassen ble en viktig arena både sommer og vinter. Noen ivrige pappaer med Leif Sagen, Odd Moen og min egen far sørget for at vi fikk is om vinteren og der tilbrakte vi mange timer etter skoletid. I tillegg lagde vi skiløyper og hoppbakker; så det var mer enn nok å holde på med. Om sommeren var det ballspill, og da Rolf Ringvold tok initiativ til å få til et håndballag for jenter var jeg med fra første stund. Det skulle bli min idrett i mange år.

I 1967 fikk jeg tilbud om å jobbe som gymlærer på en internatskole for jenter i staten Maine i USA. Det var for spennende til ikke å takke ja til. Sjøl om jeg hadde hatt litt engelsk på skolen skjønte jeg fort hvor lite jeg kunne. Så norsk – engelsk ordbok ble flittig brukt i starten. Men når du må snakke språket for å bli forstått er det utrolig hvor fort du lærer.

Etter skoleårets slutt fikk jeg jobb som instruktør i en sommerleir i Maine. Det skulle bli begynnelsen på noe som fortsatt varer, nemlig vennskap. 50 år etter min sommerjobb der treffes 6 av de jeg jobbet sammen med annethvert år på felles turer i Norge, i Europa eller i USA. Utrolig hyggelig. Jeg jobbet nok et år som lærer i USA, denne gangen i Baltimore. Etter hjemkomst tok jeg eksamen ved Norges Idrettshøgskole i 1972. Var lærer i Gausdal i 7 år før jeg flyttet tilbake til Sørum og ble bonde.

Jeg ble etter hvert mjølkebonde og kunne kombinere lærer og bondeyrket gjennom tilbudet Inn på tunet. Inn på tunet er et tilbud til en del elever som trenger en avveksling i skoledagen og som lærer gjennom praktisk arbeid. Et tilbud som skulle vært mye mer utbredt. Det har virkelig vært moro å se den positive utviklingen disse ungene har hatt. På en gard

kan du legge opp oppgaver som gjør at elevene lykkes. Da lærer de f.eks. matematikk, naturfag og norsk uten bare å lese i ei bok.

Jeg kan vel si at jeg er en samfunnsengasjert person. Idretten har hatt stor betydning for meg hele livet. Jeg har vært aktiv innen mange idretter som ski, skøyter, fotball og friidrett, men det er håndball som har vært hovedidretten. Sørum idrettslag hadde på 70 – tallet et såpass godt lag at vi spilte i 2. divisjon. Vi trente i gymsalen på skolen eller på asfaltbanen i Fallet, og den nærmeste idrettshallen var på Eidsvoll, så vi var slett ikke bortskjemte. Men det var slik det var den gangen. Mitt engasjement har resultert i at jeg har vært leder i Sørum idrettslag, i Sørum bondelag og nå i Blaker bygdekvinnelag. Jeg liker å ha meninger om mangt og mye og nå som jeg er pensjonist har jeg bedre tid til nettopp det.

Mitt medlemskap i Historielaget har utspring i at jeg er opptatt av arven fra våre forfedre og at vi tar ordentlig vare på hva folk før oss har fått til. Sjøl bor jeg i et hus som er bygd ca. 1840, og når jeg ser hva de kunne av håndverk den gangen blir jeg litt ydmyk. Det er et godt hus å bo i og det har sjel. Jeg er også opptatt av at Sørum kommune tar vare på kulturarven i bygda vår. Akkurat på det feltet har ikke kommunen vært noen foregangskommune. Historielaget har mange medlemmer, men det er få som er aktive. Det blir stort sett med de som er valgt til forskjellige verv, eller dugnadsildsjeler.

Det jeg synes hadde vært fint hadde vært å få tilbakemeldinger fra dere medlemmer om hva dere ønsker at Historielaget skal gjøre. Hva kan vi for eksempel gjøre for å få yngre medlemmer? Hvordan kan vi på best mulig måte bruke og markedsføre Vølneberg gamle skole? Er det flere av dere som kan tenke dere å bli en del av dugnadsgjengene enten på Slora Mølle eller på Vølneberg? I så fall ta kontakt med Styret.

Styret i Blaker og Sørum Historielag har fått inn et nytt ungt entusiastisk medlem, nemlig Louise Nordli Fjelland. Jeg utfordrer deg som neste skribent.

Elin Mørk

BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG

SØRUM-SPEILET

Medlemsblad for
Blaker og Sørum Historielag

Redaksjonen

Asbjørn Langeland – 934 27 625
Anne-Marie Lund – 477 57 261
Louise N. Fjelland – 913 00 787

Adresse

Aasgaardvegen 230
1923 Sørum

Telefon

Kåre A. Bøhler
Leder
Tlf. 938 76 365

Epost:

redaksjon@sorumhistorie.no

Hjemmeside

www.sorumhistorie.no

Grafisk design

Jørgen Kirsebom

Opplag

600 eksemplarer
ISSN 1894-8154

Trykt av

X-Idé AS
1472 Fjellhamar

*Dette bladet er beskyttet av åndsverkloven.
Det er ikke tillatt å kopiere fra bladet uten
skriftlig samtykke fra tekstforfatter eller
fotograf.*

Forsidebilde:

*Odd-Roar Stenby på treningstur med oxen "Sondre".
Foto: Pia Wangen*

Dyktige dugnadsfolk

Her er noen av medlemmene av den flinke dugnadsgjengen på Slora Mølle. De legger ned et enormt stykke arbeid, og bidrar stort til at stadig flere får øynene opp for Slora Mølle som besøksmål. (Foto: Dag Winding-Sørensen)

Her sitter på venstre side av bordet bakfra: Brith Kristiansen, Even Woxen, Bjørn Undrum og Håkon Sand. Til høyre bakfra: Petter Hellerud, Magnar Olsen, Dag-Einar Hellerud, Hans Marigård og Vidar Harfallet. Alle er godt fornøyd på den første dugnaden etter den flotte markeringen av restaureringsprosjektet på Slora Møllens Dag.

Innhold

Styrets spalte	2	Sognepresten som ikke torde...	14
Dyktige dugnadsfolk	3	Langvandring	15
Ett gløtt inn i høsten 1945	4	Stortingsvalget for 100 år siden	16
Historien om okseinnkjøringen	8	Etterlysning, Mugge	18
Første gang for Sørum IL ...	10	Hvem var Julie Nielsen	19
Olsokfreiring på Vølneberg	11	Kommende arrangementer	20
Sørum meieris historie	12		

Et gløtt inn i høsten 1945

Av Anne-Marie Lund

Fra Elin Mørk har vi fått en bunke brev som er korrespondanse mellom hennes tante Ingrid som bodde i Amerika og slektingene her hjemme i Blaker. Private brev er selvfølgelig først og fremst interessante for familien, men noen ganger er innholdet også av allmenn interesse. Det kan gi unike glimt fra dagliglivet den tiden de ble skrevet, fordi brevskriveren formidler sin oppfatning av virkeligheten der og da. Derfor vil vi gjengi noen av dem i Sørum-speilet.

Milorg-gruppa i Blaker våren 1945. Syver Mørk står ytterst til høyre i 2.rekke. Den eneste uniformeringen var armbindet med norsk flagg som så vidt kan skimtes.
Øverste rekke fra venstre: Jens Jødahl (1), Kåre Stenby(3), Olaf Engen (5), Kåre Hogseth(6), Einar Hagen(7), Jens Kurland(9), Rolf Ringvold(10)
2.rekke fra venstre: Reidar Krogstad (1), Jon Stagrim (2) Anders Kleven (3), Odd Krogstad (6), Ivar Hagen (7) Aslak Fagermoen (8), Syver Mørk (9)
3.rekke fra venstre: Tor Krogstad (1), Karl Svendsen (2), Ingvald Krogstad (3), Johan Nygård (4), Einar Bakken (5), Ivar Engen (6).
Liggende foran: Georg Hermann, lærer, senere rektor på Skansen. De øvrige var elever ved Skansen dette året.

Brevet vi har tatt med her, er skrevet av Ingrids bror, Syver Mørk, og handler om en svært spesiell tid i vår historie. I krigsårene 1940-45 har det vært vanskelig å holde kontakten over Atlanteren, men nå er krigen over, og søsteren har tydeligvis sendt et brev med mange spørsmål som broren svarer på her.

Ja, krigen er endelig over, og han formidler lettelse over at det har gått bra for ham og hans nærmeste, og han er glad for at han fikk være med i frigjøringskampen. Men han får også fram den harde hverdagen som kom da gledesrusen hadde lagt seg. De bodde i et krigsherjet land der mye var ødelagt, både materielle ting og forhold mellom mennesker.

Det var mangel på nesten alt – klær, sko, møbler, utsyr, alt var utslitt. Men foreløpig hadde all produksjon og innførsel stoppet opp, og det ble vanskelig å få tak i slikt i flere år framover. Derfor var nok innholdet i søsterens koffert som han forteller om i brevet, svært kjærkomment. (Ingrid hadde vært i Norge og tatt med seg en del som hun lot stå igjen på hjemgården, fordi hun hadde tanker om å flytte tilbake med familien sin. Men planene ble endret da krigen brøt ut.) Hennes mann, John, har vært på Norgesbesøk denne sommeren, og hatt med seg gaver fra Amerika. De ble også vel mottatt av de norske slektingene - tenk, et helt bord fullt av ting man bare har kunnet drømme om!

Pengeinnbytingen er et annet tema han tar opp. Tyskerne hadde trykket opp nye pengesedler i store mengder, og faren for inflasjon var overhengende. Derfor hadde finansministeren og Norges Bank bestemt at hele pengevesenet måtte rekonstrueres, sedlene som var i omløp skulle byttes ut med nye penger. Man gikk ut fra at mange hadde gjemt unna penger som de hadde tjent på ulovlig vis, og nå skulle det bli vanskelig for dem å få omsatt pengene i verdier. Disse fikk nok litt for god tid til å områ seg før tiden endelig var inne for seddelinnløsning, den 8.september. Denne dagen gikk det livlig for seg. I alle landets banker, på jernbanestasjoner og på Vinmonopolet kunne gamle sedler veksles inn. Mynter var unntatt saneringen og ble ekstra

verdifulle, man måtte betale en tier for en tjuetjuefemøring den dagen!

Mandag den 10. september var de gamle sedlene ugyldige. Saneringen var ikke helt vellykket, det uinnløste beløpet var ca. 100 millioner, og det var mindre enn man hadde trodd. Samtidig ble alle bankinnskudd og verdipapirer registrert, fordi myndighetene ønsket å illegge alle krigsprofitører en kraftig engangsskatt.

Søsteren har nok undret seg over hvordan de hjemme hadde klart å holde sulten unna. Syver forteller at de som var så heldige å ha gård tross alt har klart seg bra, med hjelp av kreativitet og liten respekt for myndighetenes direktiver. Å være fornøyd med å spise poteter til alle måltider, hjalp også! I okkupasjonsårene skulle alt som hadde med jordbruk å gjøre telles og måles. Alt salg ble nøye kontrollert av et spesielt pris- og rasjoneringspoliti. Men som brevet viser, var det ikke så lett å kontrollere om leveringsplikten ble overholdt, for folk ble svært oppfinnsomme.

I krigens første måneder deltok Syver Mørk i mobiliseringen, i likhet med flere fra Blaker. Kampene i Sør-Norge varte til begynnelsen av mai. Han får fram spenningen og slitet, men konstaterer - litt forundret - at han ikke var spesielt redd. Han var heller litt sløvet, slik det kan bli når man er midt oppe i det.

Da Norge måtte kapitulere, holdt general Otto Ruge en tale til soldatene på Setermoen. Der oppfordret han indirekte til å fortsette kampen: «Vent, tro og vær beredt!» Deretter ble det dannet Milorg-avdelinger over hele landet, også her i Sørum. Den første motstandsgruppa gikk i oppløsning i 1942 da mange ble arrestert, slik Syver skriver i brevet. Ved årsskiftet 1944/45 ble det planlagt flere våpenslipp i vårt distrikt, og flere blakerværing ble ver- vet til å delta i motstandsgruppen tilk-

nyttet husflidskolen på Blaker Skanse.

Syver Mørk var en av troppsførerne her, og beskriver hvordan organisasjonen var bygd opp og hva hans gruppe holdt på med. Vi får et innblikk i spenningen de siste månedene av krigen. Alle visste at det gikk mot slutten, men ingen visste hvordan det ville ende.

Høsten 1945 var også oppgjørets tid. Ikke alle hadde noe å feire da freden kom. Mange hadde valgt feil side. Noen hadde gjort det klart og tydelig, mens andre bare prøvde å sikre seg litt og ble kalt «stripete». Men alle disse opplevde nok høsten 1945 som vanskelig. Nå skulle de få som fortjent! Det var sterke følelser i sving, slik det også kommer fram i dette brevet.

Krigen var slutt, men den hadde forårsaket mye vondt. Det tar lang tid å slikke sårene, reise seg og leve et vanlig liv igjen. En setning fra brevskriveren illustrer det godt: «Nei, disse fem år har ikke vært bra, folk er blitt mer eller mindre ødelagt.»

I ettertid kan vi vel si at det norske folk kom til hektene omsider. Generasjonen som ble født i årene rett etter krigen, har bare opplevd fredstid og økende velstand. I grenda vår ble skillett mellom «gode nordmenn» og de «nazivennlige» fort såpass utydelig at det var aldri noe tema blant oss etterkrigsbarna. Det viktigste for foreldrene våre var nok å oppleve de strevsomme, men trygge hverdagene igjen, og lære oss å sette pris på tryggheten og friheten i et selvstendig, demokratisk land. ■

Kilder:

Brev fra Syver Mørk til Ingrid Heyman (1945)

Yngvar Ustvedt: Den varme freden – den kalde krigen (1978)

Svein Sandnes m. fl.: Sørum under okkupasjonen (1999)

I Nord-Norge brente tyskerne alt, hva kunne de finne på her? Guttene i hjemmestyrkene var klare til hva som helst, men det gikk heldigvis fredelig for seg. Etter frigjøringen den 8.mai, var det vakthold og overvåking av ro og orden som ble medlemmenes oppgaver.

Kjære Ingrid!

Hjertelig takk for brev. Det er vel ikke for tidlig at jeg også sender noen ord. Takk for alt det som John hadde med seg! Det var slik at en kunde bli rar av å se så mange sjeldne saker på en gang. Det var fullt et helt bord! Det var virkelig rart å se igjen John, vi trodde ikke det skulde bli noe av at han kom hit. Vi hørte nemlig rykter tidlig i sommer gjennom skredder Christiansen at han skulde komme, Ingebjørg hadde skrevet om det. Han har nu vært i Sverige, men vi venter ham hit med det første igjen.

Nu skal jeg prøve å svare litt på alle spørsmålene dine. Med hensyn til deres penger, både de som far lånte, og din arvelodd må en vel kalle det, så måtte vi la dem stå i gården, men i mors navn som hennes pant. Tyskerne var nemlig ute etter amerikaneres eiendom også. Ludvig Fjeld hadde mye styr med banditene, for de vilde ta Teien, som fru Thorson eier, som du vet.

Da Ole og jeg kjøpte gården i 1942, hadde vi advokat til å ordne det, og han fant ut at dette var sikreste måten. Og det gikk fint, det var aldri noe spørsmål. Man lærte å sno seg blant kjeltringene til slutt.

Jeg har undersøkt, og ingenting av dine eiendeler har behøvd å registreres. Guttene bankbøker var det for små beløp på, det var 800 kr. som gikk fri når kontoen var opprettet før mai 1945, og etter den dato bare 100 kr. fritt.

Ellers har vi hatt pengeinnbyttning, og vi fikk igjen 60 %. De 40% ble satt på riksinnskudd, som det heter. Det er visstnok ikke tatt noen bestemmelse om det enda. Håpe jo at vi får det igjen, når alle børserne og brakkebaronene er tatt. For det var jo meningen at alle slike som har tjent penger på tyskerne skulle tas ved vingebenet.

Takk for tilbudet om å ta tøy i din koffert. Mor har sett gjennom den ene som var ulåst, og hun fant en bit tøy som Ole og jeg har fått skjorter av. Dessuten tillot jeg meg å ta et stykke silketøy til en lampeskjerm og to underbukser. Det var så rart å få underbukser uten lapper på seg igjen! Etter 5 år blir det lapper hele buksa til slutt, men hvad gjør det nu? Med oss har det gått bra, for vi hadde jo godt med tøy fra før. Verst har det vært for gårdsguttene vi har hatt. De har ikke eid undertøy blant annet, og bare papirbukser og trebunner til fottøy. Så vi har måttet dele med dem av det vi har hatt. Det er fremdeles vanskelig å få arbeidstøy, og sko er ikke verdt å tenke på en gang. Alt dette retter seg vel sånn småningom.

Men folk klager og klager og oppfører seg slik at det en snart kan skamme seg over å være nordmann. Bare en slik ting som at noen reiser til Sverige uten penger og stifter gjeld og tigger og står i! Det er jo til å ødelegge både for seg selv og for folket i det hele. Nei, noen vil visst bare ha gavepakker og bare sitte på sin bak og ikke gjøre noen ting. Nei, disse 5 år har ikke vært bra, folk er blitt mer eller mindre ødelagt.

Med hensyn til maten i disse år, har vi bønder hatt det fint. Vi har kundet leve omtrent som vanlig, bortsett fra at vi har spist poteter morgen, middag og kveld. Men vi dør ikke av poteter, det er vel poteten som reddet det norske folk fra sultedøden.

Vi har jo hatt tvangsinnlevering av av alt mulig, korn, poteter, grønnsaker, melk, kjøtt, tømmer og ved. Men ingen tyskerlov var til for annet enn å brytes, og vi ble ganske flinke til det etter hvert. Vi lurte unna flere tusen kilo poteter hvert år. Vi brukte mye mer melk enn vi hadde lov til og korn ble gjemt på alle tenkelige og utenkelige steder; på fjøsloftet, i kott inne i huset, i kjelleren og på loftet. En vinter hadde vi hadde vi hvetesekker i storstuen nede. Ble vi kjøttløse, så hadde vi alltid en kalv som «selvdøde». Det var spennende, men det var også mye slit med å flytte og gjemme saker og ting. I vinter hadde vi ei ku «på si» som Hjemmestyrkene hadde kjøpt. Men det visste ikke Ole en gang, for han visste jo ikke at jeg var med der. Ingen visste det. Vi måtte si at den skulde brukes til bygdefolket i den hektiske omgang som vi ventet oss før krigen endelig var over.

Heldigvis ble det ikke noe av, det var nesten ikke til å tro at det gikk så fint. og bra var det for oss i Hjemmestyrkene.

Jeg må fortelle litt om Hjemmestyrkene, og jeg begynner med oppsettingen. Øverste sjef var Kronprinsen. Inndelingen var: Overkommandoen, Distriktet, Avsnittet, Området, Gruppen, Troppen og lagene. Jeg vet ikke navn på sjefene høiere opp en Området. Her i distriktet var Dr. Fonnelop fra Sørumsand områdesjef, lærer Stortrøen gruppesjef i Blaker, jeg var troppssjef. Området var bygdene Sørumsand, Blaker og Aurskog med ca. 300 mann. Gruppen her i Blaker hadde 3 tropper med ca. 100 mann. Hver tropp hadde 3 lag med 8 mann og befal. Her i Blaker ble Hjemmestyrkene organisert først i januar 1945, så vi var ikke så gamle i tralten akkurat. Det vil si, det ble organisert en gang før, i 1942, tror jeg. Men da sprakk det, og mange av guttene havnet på Grini og i Tyskland. Det var da Johan Ingjer ble tatt. Arne Harefallet ble også tatt bare på mistanke. Lederen den gang, en gutt i fra Sørumsand, kom på nr. 19 og ble pint slik at han til slutt tok sitt eget liv, for ikke å røpe noe. Hans urne var merkelig nok i behold, og den ble begravet ved Sørums kirke nu i september. Alle vi i hjemmestyrkene var der, og det var virkelig en høitidelig begravelse.

Nu tilbake til det jeg skulle fortelle om. Alt måtte foregå i hemmelighet. Guttene i laget visste bare om lagsjefen, lagsjefen bare om troppssjefen osv. Hvis noe hadde blitt oppdaget, var det ikke lett å røpe for

mye når en ikke visste noe. De som hadde mest arbeide og tok den største risiko her, var lærer Stortrøen og lærer Sønderål. Sønderål hadde åpent hus for alle «illegale» som kom og reiste stadig. Stortrøen organiserte alle styrkene. De mest spennende dager var når vi hadde våpenøvelser. Dette foregikk i kjelleren hos Stortrøen og om natten. Instruktøren bodde hos meg, og de andre her i huset visste jo ikke hva det var for en person. Jeg måtte si at det var en gutt jeg kjente fra da jeg gikk på Skansen – jeg har forresten aldri skrønt så mye noen gang som jeg måtte de dagene.

Det gikk bra, så ingen forstod noe tror jeg. Siste dagen vi hadde øvelse, fikk vi melding om at tyskerne drev russia her i distriktet. Men den gang også gikk det bra. Da vi var ferdige, måtte jeg kjøre våpnene ned til Sønderål sammen med instruktøren. Jeg hadde dem ganske enkelt under en sekk i fjørvogna og reiste midt på dagen. Det gikk også bra, enda det var leir på Skansen og tyskerne lå på Foss-eiendommen på bruvakt.

Vi hadde to ganger gjort klart til å ta i mot våpenslepp i skogene ved Nes-delet, men begge ganger ble vi skuffet. Det skulde vært rart å hatt med den opplevelsen også.

Efter kapitulasjonen hadde vi vakt på Rånåsfoss til 15. juli, da vi ble dimittert med en flott fest på Sørumsand for hele Området. Der var det mye god mat og godt drikke, korte og gode taler, og så var det dans etterpå med alle lottene. Nei, denne utredningen ble jammen langtekkelig!

Mitt «felttog» i 1940 er fort fortalt. Som du husker var jeg på Tofte den gang. Da mobiliseringsordren kom, fikk vi en buss og reiste til Hvalsmoen og Helgelandsmoen ved Hønefoss. Begge steder var evakuert til Brandbu på Hadeland, og her fikk vi alt vi skulde bruke. Om natten ble vi så kjørt til Haugsbygd på Ringerike, og der begynte spetaklet. Etter 2 dager måtte vi trekke oss bakover. Og det måtte vi fortsette med. Til slutt havnet vi i Gausdal. Her ble vi helt omringet ved et sted som heter Segalstad Bru, og vi ble tatt til fange og kjørt til Akershus landsfengsel. Her satt jeg en måned og hadde det relativt bra. Tyskerne hadde ennå ikke begynt med sine grusomheter, de tenkte at de skulde innsmigre seg hos oss. Det gikk alt for lett, når man tenker på hvor mange nazister, tyskertøser og annen «dritt» det ble etter hvert. «Felttoget» var en slitsom tid, men en opplevelse, når en tenker på at en kom så godt i fra det. Det ble lite søvn, uregelmessig med maten, kaldt og mye snø. Vi lå ute og i låvene, enkelte ganger også i hus. Da fyrte vi i ovnen og koset oss riktig. Siste natten før vi ble tatt, lå jeg på loftet på Siulstad og sov som en stein, enda granatene suste over taket, og en granat havnet i fjøsveggen og sitter der enda, ingen tør ta den ut, for da vil den vel eksplodere.

Det ble en vane med skytingen også, for det meste gikk det jo bra med oss nordmenn. Jeg så ingen som falt i vårt kompani. Dessuten ble en sløvet på et slags vis.

Sommeren etter tok jeg en sykkeltur og besøkte alle steder hvor vi hadde ligget. Det var virkelig en hyggelig tur, jeg ble mottatt som en gammel kjenning, og et par steder kjente folkene meg virkelig igjen. På Siulstad i Gausdal har jeg vært flere ganger, og en av sønnene derfra har vært her også. Det var kjernemennesker jeg dumpet borti på den gården. Men det var trist å se alt som var brent og ødelagt. På Ringerike så jeg tretten gårder som brant på en gang en natt. På Hedmarken brant en hel stasjonsby og en landbruksskole, og rett som det var så vi hus som brant. Det var sivilbefolkningen som hadde det verst, for de visste ikke hvor de skulde gjøre av seg. En natt gikk jeg vakt sammen med skøiteløperen Hans Engnes-tangen, han var den gang en veldig grei kar. Men han ble nazist han også – kjeltringen.

(Nå følger en liste over alle dem som var nazister i nærmiljøet, og han forteller hvem av dem som var blitt arrestert.) Så fortsetter han:

De fleste er kommet hjem nu, men ingen har fått dom, så vidt jeg vet, så de er selvfølgelig ikke ferdig med dette. Nu må de nok svare for sine dumheter, og det er jo tilpass. Godt er det at de har seg selv å takke. Alle undskylder seg med at de er blitt narret eller truet, men det er jo bare sprøit, det var vel på grunn av fordeler at de fleste meldte seg inn.

Nei, nu er det blitt mange ark, så jeg får gi meg. Du undres hvordan det er med mor, og hun er ganske kjekk. Dvs. benet blir nok aldri helt bra, for hun holder seg ikke såpass stille. I 1940 om vinteren lå hun et par måneder, og da grodde det helt. Men så da krigen kom, fikk vi huset fullt av evakuerte, og da ble det for mye flyging, så det gikk opp igjen. Siden døde jo far, og vi fikk begravelse og mye sjau, så den høsten var hun sliten. Men nu er hun da kjekk igjen, hun er helt klar og følger med på det meste. Nu har hun det jo stille og fredelig også, hun steller frokost og aftens for seg selv og meg, og ellers sitter hun og strikker dagen lang. Men rett ofte så flyr hun på stasjonen og på møter, og det skulde hun ikke gjøre. Men det nytter ikke å si noe, for da blir jeg avfeiet med at hun har vært så mye hjemme i alle år, så nu vil hun utpå litt. Jeg unner henne det så vel, men det er ikke bra for benet. Så hun må jo gjøre som hun vil. Det er godt at hun er oppe hver dag.

Herved slutter dette mitt skriv, med de beste hilsninger til dere alle!

Din Syver.

Historien om okseinnkjøringen 2016

Av Odd-Roar Stenby

Navnet mitt er Odd - Roar Stenby, og jeg er fra Blaker. Jeg har holdt på med hest i ca. 40 år og hatt samme kjerringa i 45 år, det er vel da en er en original.

Er kårkall nå, men har i alle år holdt på med melkeproduksjon på gården. Det har ligget litt i hodet at det kunne ha vært moro og kjørt med okse. Våren 2015 ble tanken luftet, og da Dyrsku'n i Seljord hadde 150 års jubileum i 2016, syntes landslaget for Telemarkfe at det kunne være fint å ha med et oksespann i opptoget på Dyrsku'n. Det var vel ikke så lurt, men jeg sa kjekt at skaff meg okser så skal jeg kjøre dem inn.

Det ble da gjort, jeg hadde ønsket at de ikke skulle være for gamle (3 - 4 mnd.) . Det ble det ikke noe av så jeg fikk 2 okser fra Torfinn Knutsen. Det var åringer, men de var avhornet, kastret og med ring i nesa. Det var to fine og rolige okser å overta. Men utpå sommeren i 2015 syntes jeg den ene fikk litt mye oksepreg, og det stemte for der var det fortsatt en stein som fungerte. Men med hjelp av vår dyktige dyrlege Jorid Lybæk ble alt ordnet. Den ble sendt inn på Veterinærinstituttet slik at studentene fikk prøvd seg, det ble meget vellykket. Den kom hjem og var alt roligere.

Oksene sto på bås på stallen slik at jeg måtte gå opp til dem og føre. De ble veldig rolige av det samtidig som de ble veldig vant med hester. Det ble en utsettelse med innkjøringen pga. den som ble kastret, men da jeg hadde begge hestene som Farmenhester 2015 og selv deltok på markedet der, så passet jeg på å ta med den andre oxen opp der. Den fikk delta på markedet på Farmen to ganger.

Så var det å finne seletøy, jeg fikk kjøpt fastpute ponniseler med baksele. Drottene måtte forlenges, og så var det hva jeg skulle styre dem med. Fikk mange forslag på bitt, sidepull og grime. Jeg hadde lyst på sidepull selv om jeg ikke visste hva det var i starten, men etter at jeg fikk forklart hvordan den virket, syntes jeg det høstes vettugt ut. Irene Skaugerud ble kontaktet; hun og Morten kom og tok mål og Irene sydde sidepull og forlenget drottene og alt ble veldig bra.

Innkjøringen ble startet på samme måte som innkjøring av unghest. Det ble noen hopp og byks, men de ga seg

Fra Dyrskun i Seljord 2016. Odd-Roar Stenby er kjørekar. Elin og Kristen Svarstad følger ekvipasjen. Foto: Jonas Løvaas Gjerstad.

fort.

Påskan kom, og jeg holdt på med tømmekjøring. Skjærtorsdag blåste det kraftig. Jeg vet at dyra er vare for vind, men jeg måtte jo trene. Jeg selte på den ene og gikk bortover veien, svingte ned på jordet og der kom det ei vindkule. Oksen røsket til samtidig som jeg fikk tommen rundt ene benet. Jeg ble vridd rundt og ble hengende etter en 3 - 4 meter. Det gjorde noe helsike vondt i det benet jeg ikke ble hengende fast med, men trassig som jeg var, kjørte jeg den andre oxen etterpå. Jeg hadde igjen mjølkinga til kvelds, gikk rett i fjøset og mjølket 30 kuer, det skulle jeg nok ikke ha gjort.

Kjerringa ville kjøre meg til skadeavdelingen på A-hus da jeg kom inn fra fjøset, men det skulle jeg jo selvfølgelig ikke. Men på Langfredags morgen sto jeg og klorte på døra til skadeavdelingen på A- hus 10 minutter før de åpnet. Beinnet var jevlig vondt og tjukt så da hadde til og med jeg en legg som var slik at til og med jeg kunne ha gått med bunadstrømper jeg øg.

Vi kom inn på skadeavdelingen og der skulle de ha alle opplysninger hvordan dette hadde skjedd. Jeg forklarte at jeg hadde kjørt okse og fått tommen rundt benet. De trodde meg ikke, men fikk i stedet latterkrampe for det hadde aldri kommet inn noen pasient som hadde skadet seg på oksekjøring. Heldigvis var det bare strekt leddbånd, men det ble 6 uker uten å få kjørt oksene. Kjerringa hadde kanskje rett, hun sa at når en nærmer seg 70, bør en finne på noe annet enn å kjøre inn okser. Men jeg mener jo at det er mer moro å fortelle på pleiehjemmet at en har kjørt inn okser enn å kanskje prate om frimerkesamlinga si. Under tommekjøring virket det som oksene ikke var bekvemme med sidepullen, de gikk og kastet med hodet og når jeg skulle stoppe dem, satte de bare hodet fram. Jeg tok og flyttet tommeringene helt ned mot ore-ringene. De ble noe bedre av det, men fortsatt kastet og vrei de på hodet. Jeg hadde i mellomtiden fått Ola Mikal Nyseth til å lage nye lærgrimer, jeg tenkte jeg jammen skulle prøve det. Satte på grime og kjørte og det var en helt annen okse å kjøre, nå gikk de rolig

og kastet ikke med hodet. Det var i grunn fælt få folk å spørre om hvordan en kjører inn okser.

Så kom vi til den dagen oksene skulle spennes for. Jeg hadde en 4-hjuls ponnivogn som var veldig lett, den ble dratt på oxen, oxen sto rolig så jeg løsnet oxen fra hestebindinga og satte meg opp i vogna. Da skjedde ting, den bykset av sted med bukkesprang bortover veien. Der hadde den peiling på ei gravskuffe, men skeinet på si. Jeg dro i tømmene og proet så jeg ble tørr i kjeften, men ingen ting skjedde. Det er da det er godt at naboen har et jorde til å få snudd på. Oksen oppførte seg akkurat som hestene da den fikk nesa hjemover, da gikk alt så mye lettere. Det rare med oksene er at de tar ting likt. Jeg kjørte disse 2 annenhver dag. Den dagen den ene lærte seg å vike og stoppe så lærte den andre oxen seg det dagen etter.

Det spesielle med okser er at de ikke har det fluktinstinktet som hestene har.

Det har jeg et eksempel på fra i sommer. Det ble hugget tømmer som ble lagt langs gårdsveien vår. Så da jeg var ute og kjørte den ene oxen og møtte tømmerbilen oppe ved veiskillet da den skulle ned og lesse tømmer, visste jeg at gårdsveien ville bli stengt. Jeg tenkte at jeg kjører en lengre tur så er han sikkert ferdig med å lesse til jeg kommer tilbake.

Kjører meg en lang tur og regnet med at veien var klar. Jeg styrte oxen nedover gårdsveien, men der sto tømmerbilen midt i vegen. Jeg hadde ingen mulighet for å komme forbi, og denne oxen var det ikke støtt stoppet. Jeg så for meg jævli mye filler og en forslått kusk. Men tenkte jeg, jeg tok sjansen og kjørte oxen rett i fronten på tømmerbilen. Der stoppet den mens tømmerkjørerens dunket stokkene i bakken for å få dem jevne i front og løftet dem så over hue på oxen, jeg satt med nokså høg puls. Han gjorde seg ferdig med å lesse, la krana på plass og kom fram. Jeg spurte om han kan rygge noen meter, det gjorde han og vi svingte elegant ut til siden og kjørte forbi. Det var akkurat som den pålessinga og tømmerbilen ikke vedkom oxen. Hadde det vært en unghest hadde jeg vel sveist vogn og sydd sæla enda.

Sommeren fortsatte og jeg kjørte okser. De overrasket meg positivt hele tiden. Så kom august måned og jeg

skulle fornye førerkortet, pga utvidet førerkort kreves det legeerklæring. Det viste seg at jeg hadde gått ned i vekt, jeg rakk å tenke at det var vel bra. Men den gang ei. Det ble undersøkelse fra topp til tå som igjen utløste en voldsom infeksjon i hele kroppen med crp over 300 og 40 i feber, mange opphold og uendelig mange dager på sykehus.

Det var en del mørke tanker når du har drevet med et intenst prosjekt i 1 år og finalen er fredag 9. september, og på mandag 5. september ble jeg utskrevet med lommene fulle av sterk penicillin-kur og var ikke direkte i toppform. Men jeg hadde fått med meg 2 meget gode medhjelpere; Elin og Kristen Svarstad, og dyktige husdyrholdere som de er, så så det greit ut.

På grunn av sykehusoppholdet så hadde ikke oksene blitt kjørt på en god stund, så de kom for å hjelpe meg med å sette oksene i tospann. Det gikk greit med påseling og forspenning, vi begynte å kjøre. Den ene har gått mye saktere og henger igjen litt i bakselen så la den seg bare rett ned så draget knekker. Vi kjørte hjem uten drag, skiftet drag og prøvde igjen. Det samme skjer, så fort den henger litt etter så legger den seg på draget og knekker det. Skulle vi ha fortsatt med det så måtte jeg hatt med snekker som lagde drag underveis. Oksen er fin å kjøre alene, men ikke i spann så den ble permittert. Det hadde passet dårlig at den ene oxen i et oksespann begynner å legge seg foran kronprinsparet.

Onsdag den 7. september kom Elin og Kristen og lesset opp vogn, melkespann og seletøy og diverse. Torsdag den 8. september opprant, begge oksene ble satt på hengeren og vi skulle være i Seljord før kl 15. Da skulle generalprøven være som vi skulle delta i. Da vi kom dit så var det som vanlig det komplette kaos med folk overalt som holdt på å rigge i stand til fredag.

Opptoget skulle regisseres av en proff regissør, alt skulle gå på sekunder. Men det er ikke støtt det går etter planen når en har med dyr å gjøre. Vi ble da klare til generalprøven sammen med telemarkfekuer og telemarkfekalver. Vi skulle kjøre etter et par telemarkfekuer og kalver. Jeg var spent, denne oxen hadde aldri vært ute i sann trafikk. Det var sekketraller, golfbiler, kjerringer, unger og gubber med vogner og andre ting. Men av alt så gikk det helt perfekt,

oksen brydde seg ikke om noen ting. Det var godt, og jeg satt igjen med en veldig god følelse etter generalprøven. Den andre oxen, den som ikke ville gå i tospann, var med som selskap for den første. Etter at oksene var føret og stelt, reiste vi opp til Audhild i bakken for overnatting og sosialt lag, og sosialt lag ble det.

September og åpningsdagen opprant med et strålende vær. Jeg skulle dømme ku og skulle være på utstillingskontoret kl. 8. Dømmingen begynte kl. 9, og det var mange påmeldte dyr. Jeg må si det sveiv i bakhodet den kjøringa som skulle skje kl. 19:15. Dømmingen og premieutdelingen gikk greit. Elin og Kristen hadde holdt på med å vaske og pusse okse og seletøy, så for meg var det å komme til dekket bord.

Ekvipasjen vår skulle være av småkårsfolk, så vi gikk i busseruller, vadmelbukser og støvler. Elin i stakk og hodetørkle og med kurv på armen. Klokka nærmet seg og starten på opptoget gikk. Jeg hadde med en spellemann som satt på mjølkespannet og spilte under innkjøringa og skulle hoppe av under fart foran scenen og Kronprinsparet.

Starten gikk presis. Oksen gikk faktisk best av alle, og det var 20 dyr med i paraden.

Vi måtte stå og vente foran porten til fjøset for hestene som kjørte Kronprinsparet hadde ikke kommet ut enda. Så ble det vår tur. Jeg må innrømme at det var med ærefrykt jeg kjørte inn. Da var Stenby'n konsentrert. Oksen gikk perfekt, spillemannen var med og fela låt. Jeg så Kronprinsparet i høyre øyekrok, og jeg turte ikke se på sida da vi passerte scenen og 2 store stor-skjermer foran oxen og med 2 meter avstand fra beina til Kronprinsparet pluss noen tusen andre. Jeg var meget fornøyd da vi passerte ut fra festplassen. Nå var endelig 1 års arbeid belønnet med hell. Vi var en meget fornøyd gjeng som hadde fått til dette. Det ble avsluttet med en konjakk.

Den andre oxen som var med som selskap, solgte jeg på lørdag med et godt håndtrykk på gamlemåten. Jeg tør påstå at dette var den eneste kjøreoksen som ble solgt på Dyrsku'n i Seljord 2016. ■

Første gang Sørums Idrettslag deltok i Holmenkollenstafetten

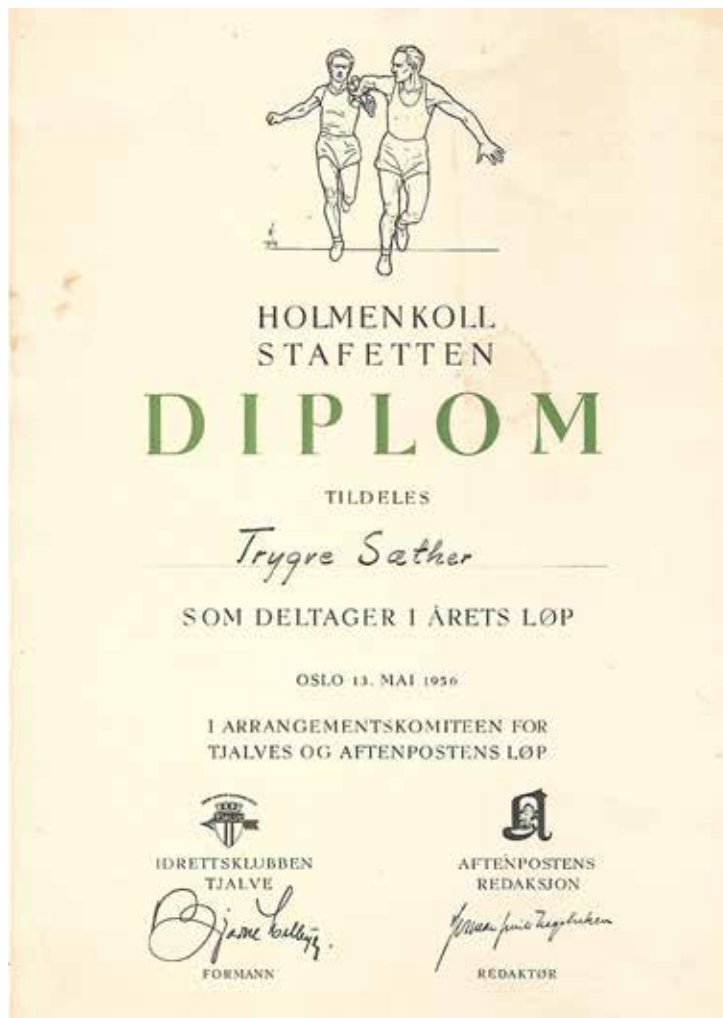
Av Trygve Sæther

I Sørums Idrettslag har det gjennom tidene vært mange gode løpere, og det var derfor naturlig at spørsmålet om å delta i Holmenkollenstafetten ble diskutert i idrettslaget, og den 13. mai 1952 kunne laget stille til start for første gang.

Kjell T. Midtskogen var leder i Sørums Idrettslag det året, og han sørget for å få meldt på et lag. Det måtte selvsagt forberedelser til, og det ble derfor en del felles treningskvelder, men det meste av treninga ordnet vi hver for oss. Et par av deltakerne på laget vårt, brødrene Oddvar og Øyvind Andersen var godt trente løpere med mye erfaring. (Jeg mener å huske at begge var på friidrettslandslaget) Men de fleste av oss hadde ingen eller lite konkurranseerfaring. For min egen del hadde jeg akkurat avtjent militærtjenesten i infanteriet på den tida, og der hadde vi fysisk trening hver dag så jeg følte meg godt beredt til å delta på stafettlaget. Det ble da også slik at jeg fikk den lengste etappen som jeg tror var på ca. 1500 meter.

Stafettlaget vårt besto av 12 – 15 deltakere, og vi hadde egen buss. Da vi skulle reise om morgenen, var det en som var blitt syk. Det problemet ble løst på sparket. Helge Bakke hadde vært med på et par treningskvelder, og vi fikk bussen til å kjøre bortom gården der han bodde. Helge ble med, så da hadde vi fullt lag. Alderen på oss som var med, varierte nokså mye. De to eldste deltakerne på laget vårt var Rolf Flaen og Sigurd Nordsveen som begge var mellom 35 og 40 år gamle.

Prestasjonene ble ikke gode nok til en plassering på noen premieliste. Laget vårt ble sist i B-klassen. Men vi trøstet oss med at viktigste var ikke å vinne, men å delta. Vi fikk alle hvert vårt diplom fra idrettslaget Tjalve og Aftenposten som arrangerte stafetten.

Diplomet vitner om innsatsen fra Trygve Sæther og de andre stafettløperne i Sørums Idrettslag

TAKK TIL VÅRE SPONSORER

idé Vi tar hånd om ditt budskap og sørger for at det blir sett!
X-Idé AS - Marcus Thranes vei 100, 1472 Fjellhamar - www.xide.no

T&B Hansen
Installasjon AS

BYGDESERVICE

Blaker Sparebank

Sørums Begravelsesbyrå
Nilsen as Etabl. 1947

Besøk oss på www.nilsengravferd.no
Tlf: 63 82 88 80

interoptik
Nordfonna

Fokus Butikksenter, 1920 Sørumsand
Telefon: 63 86 60 70. E-post: nordfonna@interoptik.no
www.interoptik.no
Åpningstider: 10 – 20 (18)

Olsokfeiring på Vølneberg med høy allsang-faktor

Av Louise N. Fjelland

Trioen Geitrams; fra venstre Arne Reistad, Eva Reistad (oppvokst i Sørum) og Gunnar Knudsen.

Sørum Bygdekvinnelag og Blaker og Sørum Historielag inviterte lørdag 29. juli til tradisjonell Olsok-feiring på Vølneberg. Det ble en hyggelig kveld også i år, og besøkende fikk oppleve trioen Geitrams som underholdt med sang og musikk. Det ble også tid til allsang.

Grunnet kjølig vær og litt regn, ble arrangementet år holdt inne. Det var ca. 70 personer som hadde noen trivelige timer på Vølneberg denne lørdagskvelden.

Geitrams' kvinnelige medlem, Eva Reistad, har for øvrig selv dype røtter i bygda. Hun har nemlig vokst opp i nabolaget til Vølneberg skole, og hun gikk på Sørum barneskole.

I dag bor Eva i Oslo, og holder fortsatt på med mye musikk. Hun spiller i korps, og altså i trioen Geitrams sammen med mannen Arne Reistad (trekkspill) og Gunnar Knudsen (gitar og sang). Deres motto er «Sang og musikk som gleder». Det mottoet passet godt for årets Olsok-feiring.

TAKK TIL VÅRE SPONSORER

Økland & CO
Sørumsand

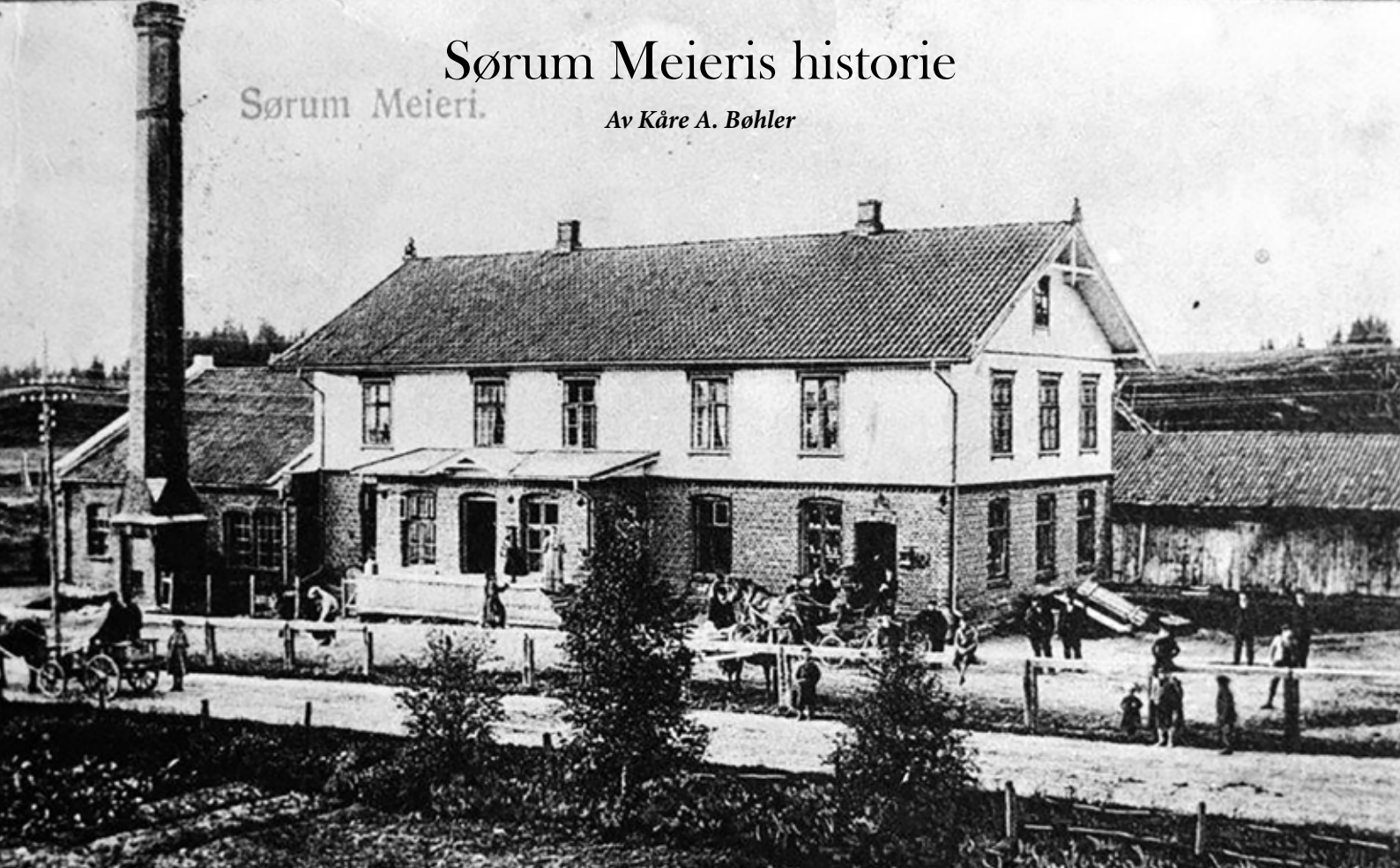

**Akershus
Energi**

Sørum Meieris historie

Sørum Meieri.

Av Kåre A. Bøhler

Sørum Meieri, bilde tatt i 1907. Bildet lånt med tillatelse fra Sørum fotosamling.

Etter nye prat og diskusjoner i 1880 og utover, ble det enighet på nyåret 1885 om å grunnlegge et meieri i Lørenfallet. Navnet ble Sørum Meieribolag. Det første styret fordelte seg slik: A. Øvergaard, Formann, J. Schea, Viseformann, samt Halvor Mærli, Chr. N. Hønsen og Engebret Wølner.

Det ble besluttet å sette opp en driftsbygning så stor at den kunne romme forretningslokaler også. Byggekomiteen bestod av følgende: Formann A. Hovind, T. Christensen, Chr. Hønsen, og H. G. Smedsrud. Byggingen ble finansiert med lån og byggearbeidet som pliktarbeid i forhold til interessen i prosjektet (dugnad). Det var 64 aksjonærer, med til sammen 451 aksjer, fra starten. Andre kunne etter søknad også få levere melk her, men da mot en lavere pris. Det ble stiftet aksjeselskap i 1887.

Byggearbeidene ble påbegynt våren 1885 og sto ferdig til november samme år, da mottaket begynte. Meieribygningen ble tegnet av kjøpmann Ole Aasgaard (f. 1850, d. 1930; begravd ved Sørum kirke). Bygningen er satt opp på

3 lags tømmerflåte, ifølge opplysninger fra Oles søstersønn, Erland Aasgaard. Ole var også den første meieribestyreren, fra 1886 til 1895. Til å begynne med hadde meieriet ikke dampkjele, men denne ble installert etter ca. 5 år.

Første melkeleveranse ble mottatt i november 1885. Melkeprisen var da 5 øre, ved århundreskifter var den steget til 10 øre. Driften ble forpaktet bort fra starten til S. A. Svendsen; dette opphørte allerede i 1886, da meieriet overtok driften selv. Meieribestyrere har vært 1886 – 95, som nevnt Ole Aasgaard, M. Lund 1895 – 1898, Christian Barkenes 1898 – 1904, Ulsten 1904 – 1909, Ragnvald Aaeng 1909 – 1911, Peter Martin Hoff 1911 -1918, Karl th. Hexeberg 1918 – 1944, Sverre Bø 1944 – 1973. De siste maskinistene var Jonas Omenås, til i 1971, Kåre Johansen 1971 – 1973, Hans Erik Kristiansen 1973.

Noe som meieriet måtte ordne var vanntilførsel, og det ble derfor gravd ut en dam nedenfor Aalgaardshagen, i dag Damvegen. Denne dammen måtte imidlertid utvides ganske snart, og ble også brukt til å sage og hente is på, før dette ble det kjørt is fra Hellesjøtjernet, til å begynne med ble det kjørt is fra Borgen Meieri i Ullensaker

Butikken ble drevet parallelt med meieridrifta av private kjøpmenn fram til 1947. Først av S. A. Svendsen, så til Holm, 1910 - 1927 drev Ole E. Wølner, 1927 Johan Nøvik, 1942 hans kone Lena Nøvik, født Berg. Drev til 1947 – da meieriet besluttet å drive selv. Fra 1. januar 1948 drev meieriet selv, med Olaf Furulund som bestyrer. I 1957 flyttet butikken ut av meieribygningen og inn i ny butikk oppsatt ved siden av. Der ble det drift til 1972 – da butikken ble solgt til Kjell Skjønhau, og i 1975 til Øyvind Dahl.

I 1895 ble det utarbeidet en instruks for en komité. Iparagraf 1 står det: Hensikten med fjøsbefaringen er – søge fjøsbefaringens fremme og derigjennom at sikre seg en bedre og renere melk. Under inspeksjonen, som skulle foretas en gang om året, måtte en påse at kyrene fikk forsvarlig føring, røkt og pleie, og at renholdet var tilfredsstillende. Dette var den spede begynnelse til fjøskontrollen, som ble etablert over hele landet.

I begynnelsen av 1900-tallet måtte bøndene utenbygds for å male korn. Den siste mølla i Sørum var på Neslerud, men den brant i 1900. Derfor ble det etablert mølle på andre siden av den Fredrikalske hovedveg i 1916, som gikk

forbi meieriet. Her var det heis for sekker fra vegen og opp i 3. etasje, i drift til i 1951, da mølledriften ble flyttet inn i nytt bygg ved Nordli-brua, på tomt kjøpt av Ragnvald Merli.

Møllere ved Mølla var: Olaf Halvorsen 1916 – 1919, Hermann Hansen 1919 – 1920, Adolf Aanerud 1920 – 1947, Gulbrand Løren 1947 – 1963, Rolf Einarsen 1963 – 1968, Rudolf Lerdal 1968 – 1970, Sven Erik Olsen 1970 – 1978, Wilhelm Løvstad, 1978 – 1980, Helge Ullereng, 1980 – 1994.

Mølla ble etter hvert overtatt av Felleskjøpet, som i Ullerengs tid gikk over til å bare være kornmottak. Av ansatte ved mølla var det mange opp gjennom årene: Jeg vil bare nevne noen jeg husker; Helge Bakke, Kåre Bøhler enga, som sto for maling av mel helt til han gikk av med pensjon i ca. 1989 (døde i nov. 1990). Ellers var det en del sesongarbeidere her også, inkludert undertegnede som jobbet ganske mye i perioden under Vilhelm Løvstad og Helge Ullereng.

Sørum Meieris Sag ble et faktum i 1926, da ble det kjøpt og satt opp sag mellom meieriet og Egnervegen. Den dag i dag heter det sagtomta, men nå er det blokker der. Driften varte til ca. 1970, med mer sporadisk skur de siste årene. Tomta ble solgt til Sørum kommune i 1975.

Sørum Meieris Innkjøpslag ble etablert i 1949, ved sammenslåing av Vølner Innkjøpslag og Norum Innkjøpslag, og ble nå drevet av meieriet. Meieriet hadde også fryseri med utleie av frysebokser bak meieriet, der de hadde mjøllager og ishus. Senere ble det brukt til garasje for tankbilen.

Etter hvert ble all melk levert til meieriet bortsett fra til husholdningen. Kinning og ysting opphørte og ble heller kjøpt på meieriet eller hos kjøpmannen. Leveringa skjedde 2 ganger daglig, derimot de som bodde lenger unna en 3,5 km kunne levere 1 gang daglig, og 1 gang i helgene. Det ble etablert kjøreruter hvor bøndene slo seg sammen og kjørte på omgang. Dette var vanlig helt til i 60 åra, da det ble ansatt melkekjører som vi husker flere av; Bjarne Dølerud, Thorbjørn Bråten, Leif Bråthen, Roar Fjellhaug, Harry Martinsen, Ole Egner, Bæreg, Ole Heier. Husker også J. A. Opsahl, som var vikar for Ole Egner en gang.

Sørum Meieri anno 2017, eller Meierigaarden Kro som den heter idag (Foto Jørgen Kirsebom).

Jeg husker jeg var med mine onkler og leverte melk med traktor og henger. I min tid som meierimaskinist var det bare 2 stk. som kjørte melken selv, nemlig Anton Nyland med hest, og Hans Voldeng med traktor. Mottaket var foran meieriet, på rampe ved siden av butikken, men i 50-åra ble det bygd om, og mottaket kom på band bak meieriet. Samtidig kom det spannvaskemaskin, noe som ble en stor lettelse for leverandørene til meieriet. Samtidig ble det gamle mottaket tappestet for tankbilen for å sendes til Oslo. Melken ble mottatt på Sørum og fraktet med tog fra Frogner til Oslo. Kristian Bakke husket han var med sin far Edvart og kjørte melken til Frogner stasjon.

I 1947 ble det gått til anskaffelse av tankbil med Kristian Bakke som sjåfør, og melken ble fraktet til Oslo med denne transporten. Han hadde også med fløte fra separeringa ved Sørum Meieri til Oslo. Fløten fra Sørum Meieri var ettertraktet og ble fort utsolgt i butikkene i Oslo, nesten før den kom inn. Separeringa tok slutt i 1960-årene, og all melk ble sendt til Oslo. Kristian hadde med skummet melk i retur, som ble tappet på spanna og sendt ut på gårdene til bøndene. Etter hvert ble det tørkerier og skummetmelken kunne leveres som tørrmelk til bøndene. 1. januar 1974 var det slutt ved meieriet her, da Romerike Meieri ble etablert på Lillestrøm. Jeg hadde sluttet som maskinist i oktober'73, da jeg skulle begynne på Hvam Landbruksskole. Hans Erik Kristiansen overtok etter meg, men på betingelse at jeg skulle ta helger og helligdager. Så derfor ble jeg den siste som fyrte i pipa på meieriet i ordinær meieridrift.

Meieriutsalget ble nedlagt i 1972, og i lokalene som ble stående tomme ble det frisørsalong drevet av Britt Schea, så ble det utleiet til fiskebutikk. I 1977 ble meieriet solgt til Henry Bråthen med den forretningsdrifta som er i dag. Jeg mener å huske at vi hadde leverandørnummer helt til 148, men en del hadde sluttet allerede da jeg ble maskinist i juni 1970. Jeg hadde 74 leverandører på lista mi, etter hvert kom det gårdstanker; 14 i tallet, hvor Kristian Bakke hentet på gårdene. Senere ble det tanker nesten alle steder. Vi som ikke hadde gårdstanker enda leverte på spanna videre til Romerike Meieri. Spantransportøren her var Roar Fjellhaug, i vår krets. I dag er det vel igjen bare en håndfull av leverandørene til Sørum Meieri.

Jeg husker godt hestebindinga som sto mot vegen på framsiden av meieriet, og at vi var på meieriutsalget og kjøpte mjølk på 4 liters mjølkespann. Da vi flyttet til Bøler ble melken kjøpt på Aasgaard fram til vi begynte med ku selv i 1969.

Som en oppsummering av Sørum Meieri kan vi si som en eldre bonde sa til meg en gang når vi solgte butikken; «Nå har bøndene solgt førstefødselsretten sin i Lørenfallet. Det blir slutten for dem der.» Først solgte de mølla, den gamle, i 50-åra, så tomta til Bø i 1961, I 1967, solgte de billig tomt til banken for å ha en bygdebank (denne tomta ble av oss ungene kalt tivolitomta, det brukte å være tivoli her i begynnelsen av 60-åra). Butikken ble solgt i 1972, sagtomta i 1975, og meieriet i 1977. Det vi satt igjen med er en liten tomt bak fryseriet, som er solgt nå i senere tid; i 2016. ■

Sognepresten som ikke torde bo på prestegården

Av Asbjørn Langeland

Fredrik Grüner Mandahl (1727-1802) var sogneprest i Sørum fra 1757 til 1802, altså i 45 år. Han giftet seg året etter han kom til Sørum med Karen Nielsdatter Dorph (f. 1736), og de fikk fem døtre sammen. Karen døde i 1769, og i 1792 giftet sogneprest Mandahl seg på nytt med Maren Antonette Bergh som da var 22 år gammel, og 43 år yngre enn sin ektemann. De fikk en datter sammen, Karen som var født i 1792. Maren Antonette var født på Øvre Vilberg, og hun var søster til generalauditør Christopher Anker Bergh som var en viktig rådgiver for prins Kristian Fredrik i 1814, og som ble valgt til Stortinget i 1815. (se Sørumspeilet nr. 1-2014)

I folketellinga for 1801 finner en sogneprest Mandahl med kona Maren Antonette og datteren Karen bosatt på Presterud sammen med en husjomfru og ti tjenestefolk. Mens det på Sørum prestegård bare bodde tjenestefolk og legdslemmer. Det virker jo noe merkelig at presten hadde tatt i bruk en annen gård enn prestegården til embedsbolig, særlig fordi Presterud ligger langt fra begge de to kirkene i prestegjeldet. Våningshuset i prestegården var dessuten nesten nytt, bygd ti år etter at Mandahl ble sogneprest i Sørum.

Hvorfor flyttet sognepresten fra Prestegården?

Årsaken til at presten hadde flyttet var nok de to rasulykkene som rammet Sørum i Mandahls tid som sogneprest her. Høsten 1768 gikk et enormt stort leirskred på gården Skea. To gårdsbruk med til sammen 26 hus, gårdenes innmark og husdyr gikk med i raset, og 16 mennesker omkom. Sommeren 1794 gikk et like stort ras på Løren som var nabogård til Skea. I raset på Løren forsvant husa og innmarka på fire gårdsbruk. Men da det skjedde midt på sommeren og midt på dagen, greide folk og dyr å redde seg unna raset. Raset berørte også nabogårdene Ålgård og Prestegården som begge mista en del jord, og husa på Ålgård måtte seinere flyttes.

Disse to naturkatastrofene som rammet Sørum med ca. 25 års mellomrom, var mye verre enn noen andre ulykker folk kunne huske, og vi kan jo tenke oss hvilken virkning disse ulykkene hadde på dem som bodde i bygda på den tida. Kunnskapen om hvorfor det gikk ras, og om hvilke områder som var rasfarlige, var begrenset. Det var heller ingen geologiske eksperter som kunne tilkalles for å fortelle om hvor det var usikkert. Mange må derfor ha følt uhygge og levd i frykt for at nye ras skulle ramme dem. Det gjaldt også sogneprest Mandahl. Bygdeboka har ikke nøyaktig tidsangivelse for når Mandahl flyttet fra Prestegården, men det skjedde etter raset på Løren. Det er blitt fortalt at han flyttet fordi han ikke lenger torde å bo på prestegården.

Hvorfor ble Presterud midlertidig prestegård?

På Asak var det en kirke i middelalderen, og Presterud var prestegård til denne kirka. Asak kirke ble imidlertid nedlagt etter svartedauden. Presterud ble da overført til presten i Sørum, og ble et underbruk til Sørum prestegård. Slik fortsatte det helt til 1835 da Presterud ble solgt og kom i privat eie. Salget var en følge av en lov fra 1821 som bestemte at kirkenes jordegods skulle reduseres.

På slutten av 1700-tallet da Mandahl var sogneprest i Sørum, var altså Presterud underbruk til Prestegården, og

Mandahl hadde disposisjonsrett over den. Disposisjonsretten ble normalt benyttet slik at sognepresten bygslet bort gården til en leilending som bodde der, og slik var det også i Mandahls tid. Men i 1793 døde han som hadde bygslet gården de siste 20 åra, Mathias Hansen Smedsrud, og gården ble derfor ledig for ny bortleie. I 1794 hadde Mandahl ennå ikke bygslet bort gården på nytt, og han kunne derfor nytte den disposisjonsretten han hadde, til å flytte dit. Prestegården fortsatte han å drive med hjelp av tjenestefolk.

En velstående prest

Det ser ut til at Mandahl i tillegg til prstegjernen og de oppgaver den førte med seg, var opptatt av å forvalte det jordiske gods som han rådde over, på en fordelaktig måte. Til prestegården hørte det den gang mange underbruk, og i tillegg hadde Mandahl i 1766 kjøpt den største eierparten i gården Nordli som han eide til 1792. Selv om det meste av jorda han disponerte var kirkens gods, ble Mandahl en velstående mann, og det er bevart mange pantebrev som viser at han lånte ut penger i nokså stort omfang. De som lånte, var både selveiende bønder, og leilendinger på prestebolets gårder.

Da Mandahl døde i 1802, ble eiendelene hans utlagt på auksjon. Nedenstående kunngjøring som sto i Norske Intelligenssedler 7. juli 1802 tyder på betydelig velstand.

Placat

Mandagen den 9de Augusti førstkommende, klokken 10 slet formiddagen, bliver, efter vedkommende skifteforvalteres forlangende, en offentlig auktion foretaget paa gaarden Præsterud i Sørum Præstegjeld, i boet efter afdøde sognepræst hr. Mandal, over en del løsøre, bestaaende af sølv, kobber, tin, messing, jerntøj, steentøj, stoele, borde, speile, og andre meubler, gaards-redskap, træboeskap, senge, sengeklæder, linned, heste, fæe-kreature, souver, svin, og den paa marken staaende avl og afgrøde, med videre. Thi ville de lysthavende melde sig ovennevnte tid og sted, hvor auctions-conditionerne skal vorde bekientgjorte.

Enebak sommerting den 2den julii 1802,
Petersen.

Hvordan ble enken, Maren Anettes stilling etter Mandahls død?

I 1802 var Norge i union med Danmark, og mange av bestemmelsene i Kong Christan den femtes Norske Lov fra 1687 var fortsatt gjeldende rett (slik var det også etter 1814). I loven var det fastsatt rettigheter for presteenker. I forbindelse med kunngjøringen av skifte etter Mandahl er det interessant å se på bestemmelsene om presteenkers

Langvandring 2017

rettigheter. Når en sogneprest døde, så hadde hans etterlatte enke, barn eller arvinger rett til å nyte et helt «nådens år». Det vil si at hun og barna hadde rett til å bo på prestegården, stå for gårdens drift og ta imot de inntekter som presteembedet innbrakte, deriblant avling, tiende og landskyld. Forholdet til den nye presten skulle løses slik at presteenken skulle lønne den nye presten og holde ham med kost og losji det året hun disponerte prestegården.

Også etter at nådeåret var utløpt ble det sørget for presteenkene. I de fleste prestegjeld var det gårder som var utlagt til enkeseter, d.v.s. gårder der presteenkene hadde rett til å bo og få det de trengte til sitt opphold. I Sørum var Sulerud enke-sete, men det var få presteenker som bodde der.

Enken etter sogneprest Mandahl, Maren Antonette og datteren, Karen hadde altså rett på et nådens år, og seinere rett på bolig og underhold. Boligspørsmålet og forholdet til den nye sognepresten i den tida nådeåret varte, har nok ikke vært noe problem. Maren Antonette fortsatte å bo på Presterud, og den nye sognepresten, Einar Gudmundsson flyttet inn på Prestegården og fikk antakelig de inntektene den innbragte. Men fikk Maren Antonette de inntektene hun hadde krav på etter bestemmelsene om et nådens år? Det vet vi ikke noe om. Kunngjøringen om auksjon kan imidlertid tyde på at Maren Antonette måtte avstå fra noen av rettighetene sine. Auksjonen ble holdt kort tid etter Mandahls død, og den omfattet både innbo, avling og dyr. De inntektene enken skulle ha det første året, kan det se ut som hun ble avskåret fra. Vi vet ikke om alt som var med i kunngjøringen virkelig ble solgt på auksjonen, men hvis det ble det, måtte Maren Antonette starte sin drift av gården uten dyr, redskap og avling. Det virker jo også nesten brutalt at innbo, kjøkkenutstyr og til og med sengklær ble lagt ut til auksjon bare et par måneder etter at mannen var død.

Etter at nådeåret var over, hadde den nye sognepresten disposisjonsrett over både prestegården og de eiendommene som tillå den. Hvordan sogneprest Einar Gudmundsson benyttet rettighetene sine vet vi ikke noe om, men Maren Antonette fortsatte å bo på Presterud helt til hun døde i 1833. Det ser også ut til at hun selv har vært ansvarlig for gårdsdrifta ved hjelp av tjenestefolk. I 1814 kom det en ny sogneprest til Sørum, Peder Willumsen Juell, men det ser ikke ut til å ha endret Maren Antonettes situasjon. Det blir noen ubesvarte spørsmål her. Da Pesterud ikke var prestegjeldets enkesete, kan det kanskje være slik at Maren Antonette byslet Presterud av de to prestene som fulgte etter mannen hennes. Etter Maren Antonettes død, ble Presterud solgt til lensmann P. H. Wennevold og da begynte en ny epoke i Presteruds historie.

Jeg har tatt opp spørsmålet om hva Maren Antonette eventuelt mottok på skiftet, med bygdebokforfatter Jan Erik Horgen. Han svarer at han forsøkte å finne geistlige skifter på Digitalarkivet, men klarte ikke dette i den nye utgaven av dette arkivet. Horgen skriver videre: «Dessverre er det ikke mange kilder fra tida mellom 1801 og 1865, egentlig bare kirkebøkene og skifter. I kirkebøkene finner vi bare noen få tjenestefolk fra Presterud blant døde og som ugifte fedre eller mødre. Dette tyder på at enkefru Mandahl dreiv garden med tjenestefolk. Det ser ikke ut til at det var husmenn på Presterud den tida». ■

Kilder:

Horgen, Jan Erik. Sørum bygdebok, b. 1, 2 og 4.

Norske Intelligensedler, 7. juli 1802.

En gruppe pilegrimer tar en velfortjent hvil ved Frogner gamle kirke.
Foto: Kari Hagen

Langvandrende pilegrimer kom til Frogner gamle kirke på pilgrimsleden gjennom Sørum. Denne langvandringen går over Frogner hvert annet år. Det mellomliggende året går denne vandringen via Søsterkirkene på Granavollen i Gran kommune.

Årets langvandring til Trondheim langs pilgrimsleden passerte Sørum kommune og Frogner kirke mandag 19. juni. Der ønsket lokalbefolkningen pilegrimene velkommen. Arrangementet var ved Sørum Bygdekvinnelag og Frogner Menighetsråd, og med seg hadde de invitert barn fra hele 2. trinn på Frogner skole, og barna underholdt med sang.

Fra Frogner kirke gikk pilegrimenes ferd videre via Mo, Lindeberg, over Vilbergfjellet med St. Olavs gang, Vilberg, Rulla og deretter til Arteid Vestre pilegrimsherberge, hvor pilegrimene la seg til for natten.

Stortingsvalget for vel 100 år siden

Uhøytidelige kommentarer fra en Sørumsdame

Bybilde fra 1912. Karl Johansgate med Stortingsbygningen til venstre. Kristiania fikk elektrisk sporvogn i 1894, men hesteskyss og drakjerrer var fortsatt sentrale transportmidler og det var ikke så mye folk å se i gatene. Foto: Wilse.

I disse stortingsvalgstider tenkte redaksjonen det kunne være interessant å få vite litt om hvordan en lokal standup-komiker så på dette for vel 100 år siden. Vi presenterer derfor to småstykker fremført på et av Kristianias forlystelsessteder der Julie Nielsen optrådte som "Den politiske vaskekone" i 1913. Teksten er hennes egen og i det vesentlige den originale, men aa er skrevet å, stavemåter er noe modernisert og tegnsettingen er justert for å gjøre det lettere for dagens lesere å forstå den dialektpregede og muntlige fremstillingen som ikke alltid følger normalen i skriftspråket. Les mer om Julie Nielsen på side 19.

Da 'n Per skulle på Stortinget *Av Julie Nielsen (1853-1941)*

Gu kveld frue! Di veit je lofte døkk å komma her og gjøra reint, men har det inte vøri så forjolande trabelt føre påske at det var umulig for meg å komma før, åsså er det så slemt med det i år atte fluelorten sitter så gruelig hardt på, jeg har æller set 'n slik før. Ja, jeg er så lei for at Di har vente på meg så længe, så snill som Di har vært mot meg, og så mangen en sterk kopp kaffi som jeg har fått her. Så det rekti har dirre i nasan på

meg.

Ja, nå ska Di rekto få høre frue håssen jeg har hatt det i vræla. Han Per, mann min og jeg var husmannsfolk, men det var en elendi levevei kan Di tru. Han Per hadde 12 skilling dagen, og da kan enhver tænke seg å det blir til en stor familie. Vi var da 12 mennesker med grisen, han tok da sin del. Vi måtte jo leva på lefse og lompe og klubb.

Men så vart jeg harm en dag, jeg sa te 'n Per: Nå skar det vera slutt på

denna sveltihjel, nå er det da så mange mennesker som lever av poletikk, og det er da både et tørt og et pent levebrød og et arbe som du kan stå under tak med. Nå får du freste å bli stortingsmann, sa jeg te 'n Per, for nå står valget for døra.

Å det nytter vel inte ve, sa 'n Per. Å pytt, sa jeg. Kjeften og motet har jølpi så mange.

Nå var det nok så at 'n Per hadde hatt litt lite skole, for han hadde gått på omgangsskole og bare fått en omgang,

for det var langt imellom omgangene på den tida, di rakk inte meir. Inte for det, skolen var nok bra nok. Di hadde forskjellige fag, både geografi og kjærlighet og grammatikk. Han Per hadde lært å kjenne flere subjekter au. Så gjekk jeg sta og fekk fatt i et stort eksemplar av «Sosialdemokraten», og den var pakkfull med poltikk. Og så sa jeg til 'n Per: Nå setter du deg ned og læser ordentlig på lekisa di så du lærer å kjenne stortingsfrasene, sa jeg, og imellertid så går jeg ut og aggiterer og irriterer folk, og jeg lover på tru og ære at du skal stemme med avholdsfolka og målfolka.

Nei kjære vene, ska jeg stemme for at jeg inte ska få en dram meir da, sier 'n Per. Det orker jeg inte vera med på, sier 'n. Men er du da så elendig tro-skyldig da, sa jeg til 'n Per, at du inte kan ta deg en dram fyst og så stemme med avholdsfolka sea. Han Per har vøri så lynende gælen etter brænnevin, han har sett rørende sårt etter hver dram som har gått 'n forbi.

Så da stortingsvalget var over da, så kan di tænke jeg fekk se han Per var valgt til stortingsmann for Mellem Romerike, og jeg kan inte si å gla jeg blei at jeg skulle bli stortingsfrue. Jeg blei reint ør i hue. Ja, så var det det da, han Per skulle ha litt stortingsutstyr. Så gikk jeg likeså godt like til Gunnerius Pettersen og børde hele hurven, og det var inte ordet, nei da di hørte at han Per skulle på tinget. Jeg kjøpte ny dress og kalosjer nr. 13. Jeg tok dem riktignok litt store så han skulle ha noe å utvikle seg i. Også kjøpte jeg hansker nr. 14 og snipp nr. 15, og så fikk jeg godt kjøp på en flosshatt etter en spekulant. Hatten var så dreisin og høflig at han helste godtsom sjøl når han træfte folk.

Når nå tinget åpnes, sa jeg til 'n Per, så går du forsiktig og andæktig inn i tinget og så langt til venstre som mulig og inte for nær talerstolen, for der er jeg redd for at poletikken er for sterk for deg som nybegynner. Di veit at politikken er alltid svakere omkring vægga. Du behøver inte å si no det første år i tinget og slett inte det andre året, men kniper det, så kan du si at du er enig med den sist ærede taler. Åsså får du reise deg når de andre reiser seg, og sætta deg når de andre sætter seg.

Det er blett så mange partier i tinget, sa 'n Per, jeg er redd jeg kaster meg bort, sa 'n. Det har jeg ennå inte hørt at noen er blitt borte i tinget, sa jeg. Kaster

en seg bort i ett parti, straks blir en opptatt i et annet parti, det er for så vidt en redningsanstalt. Og så får jeg gi deg det råd som han Kristian Kikut ga deg: Vær inte mer kantete i din politikk enn at du passer til alle kanter. Du skulle ikke ha så mye i mot avholdssaken og målsaken, sa 'n Kristian Kikut til deg, for siden det gikk politikk i de sakene, har det været til ubegripelig nytte for folk, sa han. Men han Per sier: Jeg har inte noe til overs for avholdssaken, for jeg liker brennvinnssmaken, sier 'n.

Di veit landsmålet er svært lettivint En kan jo skrive som en vil, og ingen kan komma å si at en skriver feil, alle skilletegnene er en kvitt. En målmann skriver så lenge 'n orker, og når 'n ikke orker lenger, sætter 'n punktum. Men han Per sa, jeg trur det blir længe til målmannene sætter punktum, sa 'n. Og med det samma da så forsvandt 'n inn i tinget. Ja, til lykke med deg da, sa jeg.

Hvordan Per likte seg på Stortinget

Av Julie Nielsen (1853-1941)

De veit at han Per, mann min, var så heldig at han kom på Stortinget i fjor vinter, og han ba nå så at jeg inte måtte glømme å gå innom kabbareen, og jeg ska nå helse døkk så mye ifra 'n.

Ja, nå får du sætta deg ner og fortælja håssen du har det på Stortinget da, sa jeg til 'n Per. Å det er inte gjort i en fart det, sier 'n Per. For det er mange rare luregreier der, sier 'n. Også veit du det faller mye adspredelser og selskapelighet på en stortingsmann, sier 'n Per. Det varte nå inte længe før jeg skjønnte at jeg måtte lære både å spille briks og danse tango. Å er nå det for no tøys da, sa jeg. Å briks, det er no slags kortspell som døm har funni på, eller dobbel får jeg vel heller kalle det, for det gjelder å doble heile tia, sa 'n. Og tango er det samma som å danse i utakt sa 'n. Du går rundt og holder dama med flat hand over ryggen, og så er det bare å passe på at du aldri kommer i takt med musikken, sa 'n. Nei, jammen er det grove spell å dom kan finne på nå for tida, sa jeg. Men er det virkelig mulig at de får spille kort og danse i tinget da, sa jeg. Nei, er du spennna gælen du da, sa 'n Per. Det er bare i komitemøter i høiden vi kan gjøra slikt, sa 'n.

Har de møter utafør stortingstid å da,

sa jeg.

Jøss, ja da, sa 'n. Det meste arbe vi utfører som stortingsmenn får aldri folket se, sier 'n, for det gjør vi i de tra-ble tier i komiteene det sier 'n. Så gjør han seg så viktig kan di tænke, at jeg blei helt rent ut flau på hans vegne. Å var det for no komiteer du var med i da Per, sa jeg. Nei, jeg vart inte valgt inn i no enda jeg, sa 'n. Men jeg tviler inte på at jeg kommer inn i næringskomiteen neste gang, sa 'n, for næringsvettet har jeg alltid hatt, sa 'n, og nå er jeg blett en ren kløpper både i briks og tango, sa 'n.

Ja, du Per, du Per, sa jeg. Men de har det da gruelig så koselig i tinget da, sier jeg. Det kan du skjønne ser sier 'n Per. Vi kan inte på langt nær ta inn alle som vil bli stortingsmenn, sånn søkning som det har vøri den siste tida, sier 'n. Og det er svært til utsekte en stortingsmann har nå i tida, sier 'n Per, for før en veit ord av , kan en bli omkople til statsråd. For det er inte længe imellom regjeringa gjør seg umulig, og så er det å bytte statsråder igjen. Men jeg er rektig gla at 'n Per inte blei statsråd etter Castberg, for han Castberg, veit de, hadde lovet så mye at det var inte godt for 'n Per å oppfylle alt sammen som jo ettermann må gjøra.

Nei, har du hørt at det har vøri på tale at kvinnfolka skulle bli statsråder da, sa 'n Per. Jeg mener du er frå deg, sa jeg. Jamen syns jeg regjeringa er gælen nok før om de inte får inn en heil del med regjerendes kvinnfolk, sa jeg. Ja, går det igjennom, da kommer inte mennene inn i regjeringa med sine bein meir, sa jeg, for i detta århundre har jo kvinnfolka fått slik opplysning, at de ser tvers igjennom mennene. Men de kan tænke, han Per han sier det at kvinnfolka var mye godsligere før de vart så lærte.

Men nå får jeg rektig spørja å det er for slags poletikk de driver med i tinge, sier jeg til 'n Per, er det no nyttig? Ja, egennyttig, sier 'n Per. Ja, det skal du sannelig få meg å tru, sier jeg. Å det er rart med det sa 'n Per, stortingsmennene har jenne noe hår for seg å pusle med, derfor varer det så længe før det kommer ut no stortingsforhandlinger i pressa, sier 'n.

Holdt du non tale i tinget du da? sa jeg til 'n Per. Ja, jeg kom med et forslag om uægte børns arverett, sa 'n, men det fikk vi ingen rett på da det var umulig å skille de uægte fra de ægte.

Fortsettelse "Stortingsvalget for vel 100 år siden"

Så sa statsminister Knudsen det at det forslaget får legges bort inntil videre da det inte er tilstrekkelig forberedt; men snille dere da Knudsen, sa 'n Per, veit inte Di det at de uægte onga er alt komne for længe sea, de står bære og venter på arverett, og forslaget blei bortlagt. Men 'n Per er nå ment på å komma igjen med det, for kjenner je 'n Per rett, så er 'n nokså seig.

Han Per sier at han kan visst inte komma noen stan med poletikken, unntagen han er enten avholdsmann eller målmann, han trur det er blett en stega å komma opp på. Ja, er det tilfælle, sier jeg, så skulle en slå de trinna ut i målstægan døms.

– Nå har da 'n Per og jet talas ved i 40 år og ældri missforsti hinanden. Vi talar akkurat som det faller seg i hårdagslag, og skal vi skrive, så bruker vi riksmål som elle forstår. Hvorfor skal vi så til å vræle med et mål til? De kaller det landsmål, da ville jeg 'n Per og jeg skulle skjønne det som kommer like fra landet, men det gjør vi inte. Det er inte spøk med detta målet, folk kan jo til og med stryke til examen for det – inte for det, han Per og jeg vi har aldri hatt så store kunnskaper at vi har vært utsatt for å stryke; men en kan væra harm når en hører slikt. Og så er det en ulempe til med detta målet, det tar mye større plass i munn, med andre ord, det skal et større kjef-tament til. Men de veit, ved øvelse blir man mere storkjef-ta med tida.

Ja, nå skal de akkurat få høre håssen det gikk med 'n Per her en kvelden, han skulle liksom freste å øve seg litt på detta velsignede målet. Så gikk han ut i kammerset og begynte å lesa høgt i målboka. Med en gang så blei det blekstilte uti der. Så låkte jeg så sakte på døra jeg, så får jeg se 'n Per sitter og gapar av alle krefter, og jeg ropte Per både på landsmål og riksmål, men han svara inte. Da blei jeg forskrække menneske, De kan tenke, han hadde gapa tor. Han satt der alledeles mållaus enda han hadde full kjæften av mål. Jeg visste inte mi arme rå hå jeg sku finna på. Henter jeg dokter, tænkte jeg, så ordner vel han medeciner tre gange daglig som de veit doktern gjør, og imellertid blir 'Per sittende der og gapa. Kanskje det var likeså bra å hente en smed, tænkte jeg, for det er jo gangjerna det gjelder. Så fløy jeg etter gamle smed Olsen på Grønland. Det er sånn en stille beskjeden mann det. Og da han kom inn til 'Per, så ga han til ham med slægga så målet skvatt ut, og gangjerna fløy igjen. Så sa smed Olsen at det hadde inte nytte med no dokter her, sa han, for det måtte no alvorlig til her, sa smeden. Men så sint har jeg inte sett 'n Per

før som da han kom til seg sjøl igjen etter detta målstrevet. – Så spurte jeg 'n Per hå det var han les på da han gapa tor? Så sier 'n Per: Kringrenningstovaellingbortikråuppsætingsgreior. Detta var så sandelig ei pen rækle au da, sa jeg. Kanskje det er Hækstads forklaring over landsmålet, sier jeg. Nei, detta er det samma som centraloppvarming på riksmål det, sier 'n. Ja, da ska da jeg før få elt opp et værelse, før jeg får sagt detta, sa jeg.

Jeg har studert så masse på håssen jeg skulle få stagge munn på dessa målmennene. Enn om en solgte dissa offentlige målmennene til filmen, så som Lauand og flere slike, med hjemfallsrett til staten om 80 år, akkurat som andre vassdrag. Det trur jeg var heldig, for på filmen må døm holde kjæft, og jeg tænker døm blei nokså tause når staten fikk dem igjen au.

Han Per sier han har inte stort til overst for avholdssaken, for han liker brændvinssmaken. Men det er heller inte så mye om å gjøra hvis vi bare er støe i voteringa. Når det gjelder å nekte andre folk å drikke, så er det inte så nøye om vi tar oss en liten knert og et glas øl sjølve, sier han. Du veit det kommer adskillig mere an på hva en stortingskandidat sier, enn hva han drekker. Nei, nei, drekker de i tinget å da, sa jeg. Ja, det er no som inte vedkommer hverken deg eller vælgerne, sa 'n Per.

Han er rekti blett så forderve og storsnute sea han kom på tinget at jeg inte kjenner han Per igjen. Og inte stemmer jeg på 'n til neste valg, det har jeg greie på. ■

Etterlysning, mugge

Leder av Historielaget, Kåre A. Bøhler, fikk i sommer en mugge i hende med følgende inngraving:
"Fra Sørum Kvinnelag 1883, 10/3 1942"

Under er det preget fra fabrikk:
"Enerett II Dansk Forsølvningsanstalt P"

Nå lurar vi på om noen har kjennskap til hva dette er? Vi setter stor pris på tilbakemelding.

Har du glemt medlemskontingenten?

I løpet av sommeren sender vi ut purring til medlemmer som i henhold til vårt regnskap ikke har betalt kontingenten til Blaker og Sørum Historielag for 2017. Hvis du har glemt oss, setter vi pris på at du betaler nå. Da slipper du ergrelsen ved å få purring, og vi sparer arbeid og utgifter.

Hvis du har forlagt giroen med KID-nummer, kan du betale på nettbank eller på en blank giro til konto 1321.08.05189 Blaker og Sørum Historielag og oppgi ditt navn og adresse.

Kontingenten er kr. 300,- pr. år.

Vi håper at du fortsatt vil støtte opp om historielaget, men hvis kontingenten ikke blir betalt blir du ikke lenger regnet som medlem, og abonnementene på medlemsbladene Sørum-Speilet og Skytilen vil bli stoppet. Hvis du av en eller annen grunn ikke skulle ønske å opprettholde medlemskapet, vil vi sette pris på at du melder fra til kasserer Kjell Kurland på tlf. 95478146 eller pr. e-post: kjellkurland@yahoo.no

Medlemsfakturaer som ikke er innbetalt innen 1. november vil føre til avslutning av medlemskap i Historielaget.

Hvem var Julie Nielsen?

Av Gro Langeland

Julie Nielsen var født på Østigarn Asak i Sørum den 11. februar 1853 som den nest yngste av 12 søsken (5 gutter og 7 jenter). Hun var datter av Anders Nilsen (1796-1882) og Berthe Kristine Johansdatter (1810-1895). Julie døde i Nannestad den 22.10.1941, men hun ligger begravet ved Sørum kirke sammen med sine foreldre og fem av sine søsken. Julies eldste søster Anne, var min tippoldemor, og jeg har funnet de småstykkene som er gjengitt på side 16-18, i en liten slektsbok utgitt av Annes sønn, Adolf Hansen Braanaas fra Skedsmo.

Julie Nielsen bodde lenge hjemme på Asak i sin store og livlige familie som i følge kildene var meget interessert i sang og musikk, politikk og samfunnsspørsmål. Hun hadde som mange andre i familien et muntert sinn, og opptrådte gjerne både i familiekretsen og på kabaretsener i Kristiania. Julie var ugift hele livet. Hjemme fikk hun pianoundervisning, men faren sendte både henne og en bror som spilte fiolin, til Kristiania for at de skulle få lære av de beste. Julie livnærte seg som spillelærerinne, hun var dyktig og fikk gode skussmål både fra sine læremestere og sine elever. I en del år bodde hun og den yngste søsteren Bolette som også var ugift, sammen i Kristiania. I folketellingen for 1900 finner vi dem i Pilestredet 49b hvor Bolette drev et lite pensjonat og Julie underviste i pianospill. Denne bygården lå rett over gaten for Frydenlunds bryggeri, hvor Høgskolen i Oslo og Akershus holder til i dag. I folketellingen for 1910 finner vi imidlertid de to søstrene tilbake i Sørum, men denne gangen på Presterud, hvor søsteren Betsy bodde. Hun var enke etter agronom Asbjørn Olavson som var en kjent mann i sin samtid - både innen landbruk og politikk. Betsys sønn Olav hadde overtatt gården i 1907, men han døde alt i 1921. Gården ble da solgt til familien Rognerud, og er fremdeles i denne familiens eie. I folketellingen står det at Julie Nielsen var musikk lærerinne, mens Bolette var sysselsatt med husstell. På dette tidspunktet var Østigarn Asak solgt ut av familien. Den ble i 1898 kjøpt av familien Rotnebo som fortsatt eier og driver gården. De to søstrene Nielsen kjøpte etter at Presterud ble solgt et lite hus i Ullensaker ("ved Kløften station" står det i familieboka). Da Bolette døde i 1939, ble huset solgt og innboet gikk på auksjon. Julie flyttet først til sin niese Emma Holt på Nordby i Nannestad, hvor hennes søster Lina, gift med Halvor Nordby hadde bodd, og deretter til Skjennum hvor Bertha den eldste av ekteparet Nordbys døtre, var gift med Lars Herman Skjennum. Dette tyder på at man tok godt vare på hverandre i denne familien, De ugifte tantene fikk en helt naturlig plass i familiekretsen når de hadde behov for det.

Litt om Julies familie.

For 100 år siden var det nok mange som så med en viss skepsis på at en dame med Julie Nielsens bakgrunn opptrådte som det vi i dag ville kalle standupkomiker. I 1913, da småstykkene om Per på Stortinget ble fremført, var hun også blitt hele 60 år gammel. Mange i Julies Nielsens familien

hadde sentrale samfunnsoppgaver og nøt stor anseelse på sitt hjemsted. Jeg kan bl.a. nevnes disse:

- Anders Nilsen Asak, Julies far, var ordfører i Sørum i to perioder, 1840-41 og 1846-49.
- Gulbrand Nielsen, Julies bror, var ordfører i 10 måneder i 1882, men måtte trekke seg da han ble lensmann i Sørum, en stilling som han hadde i 15 år
- Ludvig Jensen, gift med Julies niese, Bolette Karoline ble lensmann i Sørum etter sin svigerfar Gulbrand Nielsen og hadde denne stillingen i 23 år.
- Lina Nordby, Julies søster, var den første kvinnen som ble medlem av herredsstyret i Nannestad. Hennes oldebarn, Haagen Skjennum, holdt et meget interessant foredrag om Lina og hennes nærmeste familie på Vøneberg skole i 2013. Foredraget er gjengitt i Sørum-Speilet, nr. 4, 2013, s. 5-10.

Stortingsrepresentanter i 1913.

Akershus Amt. Jeg har undersøkt i de offisielle dokumenter som ligger på nettet om stortingets sammensetning og sentrale saker i 1913-1915 og er dypt imponert over hvor nær opp til virkeligheten Julie Nielsen klarer å holde seg, samtidig som hun gir noen kritiske kommentarer både til saker og til væremåte hos de kjære stortingsrepresentantene. En kan undre seg over hvordan hun med datidens informasjonskanaler klarte å holde seg oppdatert om det som foregikk. Hun må ha vært meget interessert i stortingets virksomhet og hatt gode kontakter og samtalepartner i tillegg til at hun tok sine komiske evner i bruk. Avslutningsvis vil jeg minne om at Akershus Amt i 1913 hadde 5 stortingsrepresentanter, og at valgordningen var enmannskretser slik som de fortsatt har i Storbritannia. Det var faktisk en krets som het Mellom Romerike. I virkelighetens verden var det ikke Per, men Martin Julius Halvorsen fra Ullensaker som var valgt inn derfra. De andre kretsene var Øvre Romerike, Nedre Romerike, Aker og Bærum og Follo så Romerike var meget godt representert. Sørum hadde faktisk en stortingsrepresentant på denne tida for representanten for Nedre Romerike var Finn Blakstad, som nylig hadde kjøpt Borgen. Han er oldefaren til dagens eier av gården. ■

Kilder:

Adolf H. Braanaas.: *Optegnelser angaaende en bondeslekt på Romerike. Lillestrøm, 1924.*

Stortingsdokumenter og oversikter.

Informasjon fra Haagen Skjennum, Nannestad.

RETURADRESSE:
BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG
AASGAARDVEGEN 230
1923 SØRUM

ISSN 1894-8154

Høstfargene har ankommet Blaker Skanse. Foto Jørgen Kirsebom.

Kommende arrangementer

- 14/10 Høstdråper: foredrag på Vølneberg i anledning Reformasjonsjubileet (arr. Blaker og Sørum Historielag og Frogner Menighetsråd)
- 2/12 Julemesse, Blaker Skanse
- 9-10/12 Julemesse, Valstad Café
- 10/12 Julemesse, Vølneberg